

R

Pe neașteptate, noaptea-i terminată. Un vânt de furtună șfichiuește apele nemîscate ale Rozengracht. Suntem în casa lui R, și este o tacere absolută – poate, în depărtare, ticătul molcom al angrenajului de alamă al unei pendule. Mă ridic, traversez corridorul. Nu mai există mobilele, nici măcar ferestrele. Pereții sunt reci ca gheăța. Pardoseala este de o strălucire orbitaloare. De acum, suntem aici de o eternitate, și Abigail a cerut să se odihnească puțin pe un fotoliu desfundat. Și eu sunt obosit, pentru că, în timp ce lucrează, R are nevoie să urmărească pe viu modelele din fața ochilor lui. Deci pretinde de la noi imobilitate absolută. *O, doamna mea, sunt sclavul vostru epuizat.*

Revăd profilul lui Abigail în pragul ușii întredeschise a camerei, corpul ei regal și totuși imaginar. Atunci este aşa, este chiar atelierul de pe Rozengracht, și mai este încă ziua aceea de februarie de acum trei ani. Și eu sunt iarăși omul îndrăgostit care atinge cu mâna umărul lui Abigail. Ea e simplă și înțeleaptă. „Puneți mâna pe inima mea, Ephraim Paradies“ – mi-a murmurat la ureche ieri-seară. „Puneți mâna pe inima mea, Ephraim Paradies“ – îmi susură acum. Mamă, soră, prietenă, soție. Dintr-o dată, totul tace în cameră. R deschide larg fereastra atelierului, și o adiere catifelată împărătie parfumul aspru al culorilor pe cerul ciupit de nori albaștrii. Se naște o zi

întunecată, dar pe canalele din Amsterdam luminile felinarelor lúcesc din nou. Focuri palide ale unei ierni crude. Privirea lui R ne mai cercetează o clipă, apoi se îndreaptă pieziș spre pánză. Ce se va întâmpla cu noi? Va fi aşa. Acum este rásărítul unei zile noi. Acum ploaia care cade din cerul tăcut începe să se transforme în zăpadă.

Redeschid bâjbâind ochii, inima-mi bate în tâmpale. Mereu același vis, în toate nopțile, de trei ani. O rază de soare dese-nează pe perete o dungă luminoasă. Casa mea din Joordan se transformă într-o pușcărie. 225 de florini chirie pe an, cartier modest de meșteșugari și comercianți, promisiune de pace și liniște. Uneori însă, tunetul singurătății este un huruit care face insuportabil ceea ce doresc mai mult – liniștea. Mă ridic, zăbovinăd înainte de a mă îmbrăca. Mă apropi de fereastră cu grija. Dincolo de Rozengracht, un soare nehotărât mânăgâie fără căldură suprafața lăcuită a ierbii. Stătuile și fântânile Labirintului – grădina îngrijită de tatăl lui Lingelbach, pictorul. Restul orașului este de acum o pată diformă, crestată de umbre lungi, negre, care se unduiesc în vânt. Departe, la nord, nori de culoarea nisipului zboară de colo, colo pe o mare deschisă. Nave minusculе asemenea unor jucării apar câteva clipe pe fondul opac al Amstelului – apoi devin punctulete întunecate la orizont.

Mă reașez pe pat, mă ridic iar. Mă îmbrac cu o încetineală exasperantă. Îmi pare că sunt o fantomă, o creatură ajunsă pe pământ de pe o planetă necunoscută. Caut prin buzunarele halatului de lucru. Găsesc numai carnetul de însemnări și pana de gâscă, și le pun la loc cu o mișcare plăcăsită. Șira spinării mă doare groaznic, parcă stă să se rupă de la un moment la altul. Oh, mi-aș da un braț pentru o jumătate de pahar de *kandeel*. Zahăr, scortisoară, nucșoară. Cuișoare macerate în vin. Un alt dar al Indiei pentru înfrigurata Olandă. Îmi simt oasele grele

ca plumbul. Nu îmi schimb hainele de zile întregi și pantalonii strâmți stacojii sunt din ce în ce mai deformați. Cămașa emană un iz rânced, gulerul de dantelă împrăștie un damf de mucegai cu atât mai lugubru. Mantaua este un ghemotoc încrănit și mă face să semăn cu un cerșetor. Voci înăbușite se strecoară din camera alăturată – R îi istorisește lui Titus o poveste prea tristă. „Nu există fericire, fiul meu. Nu există speranță.“ Vocile tac. Numai acum îmi amintesc că și Titus a murit de ciumă, înaintea lui R. și astă s-a întâmplat doar acum un an.

Vesta proastă a venit alătăieri, în după-amiază târzie de 5 octombrie. De abia mă întorsesem dintr-o lungă plimbare la porțile orașului. Cădea o ploaie măruntă rece ca gheata și un vânt turbat fluiera printre ramurile plopilor. În rariști râsăreau tulpi care păreau despicate de proiectile. Întotdeauna mi-a plăcut să hoinăresc pe bastioanele de la marginea Amsterdamului. Între port și șantierele navale. Între magazinele Companiei Indiilor de Est, moara de vânt de pe Rijzenhoofd și Zuiderkerk. Sau pe câmpia plată către miază-noapte și de-a lungul malurilor Ijului până la turla pătrată a bisericii din Diemen. Ieri am ajuns până la Omval: o mică limbă de pământ cu o moară de vânt și câteva case. Un tei, un castan. O barjă cu baldachin urca împotriva curentului pe Amstel. M-am oprit să desenez vela unei bărci, o fermă părăsită, o pată de păpuriș, turla ascuțită a unei biserici. Dar de câtva timp chiar și a mă plimba fără țintă mă costă un efort enorm. Așa că m-am întors devreme acasă. Am dat târcoale prin camerele pustii, cu cazaca descheiată. Poate că am făcut cine știe ce treabă de nimic sau poate mi-am pus mantaua soldătească și am rămas așezat la fereastră cu orele, fixând violetele care încearcă să răsară pe pajisetă din grădină. Până când s-a făcut târziu și apusul a coborât peste Amsterdam ca un tunet. Noaptea, întunericul, nimicul. Pe urmă, la ușa mea a

bătut doamna Willemes, servitoarea. „Maestrul Rembrandt a murit, doctore Paradies. Dumnezeu să aibă milă de sufletul lui.“ „Doamne, de ce l-am luat pe el? m-am întrebat. De ce nu m-am luat pe mine?“ N-am primit răspuns.

A doua zi am regăsit forța de a mă scula și m-am așezat la fereastră. Se pregătea să se dezlănțuie o furtună, și un fulger mut a brăzdat orizontul. Săracul R, avusese o viață atât de grea. Mai întâi își pierduse fiul prim născut, Rombertus, mort de ciumă la numai două luni. Apoi alte două fiice, numite amândouă Cornelia, defuncte la doi ani diferență când aveau numai câteva săptămâni de viață. Apoi pe Saskia, pe soția adorată. Apoi Hendrickje, noua tovarășă de viață. Într-o zi venise din neant acea primăvară friguroasă și ciuma bubonică o luase cu ea. Nouă mii de morți la Amsterdam, în 1663: un an teribil – în 1664 însă, morții au fost mai mulți de douăzeci și patru de mii. R o îngropase într-un mormânt anonim în Westerkerk: costa 10 guldeni și 13 stuiveri chiria. Dacă R ar fi încetat să plătească, mormântul ar fi fost deschis și destinat altui defunct. Hendrickje se odihnise în pace timp de unsprezece luni. Apoi – pentru scurt timp, poate – R își făcuse iluzii că gândul dispariției ei încetase să-l mai însăşimânte. Până când murise Titus, fiul mult iubit. Secerat și el de ciumă. De abia se căsătorise cu Magdalena van Loo, nepoată a Hiskiei van Uylenburgh, sora mai mare a Saskiei. Părea că totul reîncepe, renăște. Un cerc perfect. Și în schimb.

„Maestrul Rembrandt a murit, doctore Paradies.“ Am alergat afară să chem o trăsură. Am ajuns la casa de pe Rozengracht la prânz. Era plină de lume. Erau oamenii șerifului. Era doamna Willemes, sprijinită de o veche comodă de stejar încărcată de albituri. Era notarul Steeman. Era Magdalena, văduva lui Titus. Era Cornelia, cea de a patra fiică a lui R și a Saskiei, singura

supraviețuitoare – cu tutorele ei, Christiaan Dusart. Și mai era bijutierul Bijlert, tutorele Titiei van Rijn, fetița pe care a născut-o Magdalena după moartea lui Titus.

Corpul lui R era într-o cămăruță separată, pe un pat frumos înfățat, în spatele draperiilor de mătase, înfășurat într-un lințoliu roșu ca focul. Am cerut să fie descoperit chipul cadavrului pentru a-i da un ultim salut, dar șeriful a spus brusc că nu era cazul. Atunci am intrat în atelier. Era acolo un șevalet descoperit. Paletele de culori erau agățate de un cui bătut în perete. Mirosea a oțet, a amoniac, a balegă. Pe masă, cárpe murdere, vase de solvenți și lapte de ulei de in. O piuliță pătată de pigmenți uscați. Mese neșlefuite pline de noduri. Borcane pline de ghips, de alb de plumb și de clei lichid. Pensule cu peri întepeniți de vopsea. Piei de vizezure, de veveriță și de zibelină. Pe un scaunel grosolan se aflau un coif medieval și un cazuar de porțelan. Am remarcat și un costum indian, o suliță, un bostan african și o marionetă javaneză. Și apoi cetere, clopoțe, flaute. Pe un raft am zărit o colecție de corali, bureți și scoici. Și o mască mortuară a guvernatorului Maurizio. Era și o pasăre mare, împăiată, cu penaj frapant. Avea o plăcuță agățată la gât: „Pasăre a paradisului împăiată, din Noua Guinee“.

Adunate peici pe colo erau picturi și desene. Aproape toate neterminate sau abia schițate. Am început să răscolească printre pânze, dar portretul nostru nu era. Am căutat iarăși, din ce în ce mai disperat, uimit șidezorientat – nimic. Pe urmă, cine știe cum, l-am găsit: înfășurat într-o pânză plină de pete, în cel mai îndepărtat colț al camerei. Am auzit în spatele meu un zgomot, m-am întors brusc: era Bijlert, bijutierul. Era acolo cine știe de când – nemîșcat, palid la față. Un surâs nervos pe buzele lipsite de culoare. Purta o manta simplă, albastră și un brâu de brocart auriu.

— Ce faceți, doctore Paradies? a spus, foarte rece. Și-a dat la o parte părul lung de pe frunte. Dumneavoastră nu sunteți autorizat să intrați aici. Trebuie să vă rog să ieșiți.

M-am străduit să-mi mențin calmul. La intervale regulate, Bijlert lua un desen sau o pictură de-a lui R – fără îngăduință lui – și le vindea. Pentru a mări dota micuței Titia, dacă stăteai să-l ascultă pe el. Cu acel bijutier respingător avusesem mari probleme personale. Cu mulți ani în urmă, pe când eram încă un medic renumit, Bijlert mă consultase pentru probleme la stomac. Era un mâncău nesătul și se îndopa cu vânat picant și sosuri cu trufe. Cățiva colegi de-a mei încercaseră să-l trateze echilibrând enormă cantitate de mâncare cu o dietă pe bază de sorbeturi italienești, pepeni înghețați și vinuri îndoite cu apă. Însă canalul gastrointestinal al lui Bijlert era atât de înfundat, încât a fost necesar să fie evacuat cu ajutorul unei cantități massive de purgative și clistire, de vomitive și laxative. În orice caz, problema nu fusese rezolvată. Atunci când a venit la mine, cel puțin, mi s-a părut clar că Bijlert trebuia imediat supus unei extracții dentare. O operație complicată, în timpul căreia – din păcate – bijutierului i s-a spart maxilarul superior în partea stângă, producând o gaură care, în timp, s-a cariat și a dat naștere unui abces deschis cu miros neplăcut. Uneori, alimente și băuturi – trecând prin palatul perforat – îi ieșeau lui Bijlert pe nas. Acest inconvenient jenant nu se datora neglijenței mele, dar bijutierul nu mi-o iertase niciodată.

— Numai un lucru aş vrea să știu, domnule Bijlert. Firește, nu ignorați cât îmi este de neplăcut și umilitor să vă întâlnesc. Vă asigur că, dacă îmi veți satisface această mică dorință, nu ne vom mai vedea niciodată.

— Vă ascult.

— Pot avea privilegiul de a achiziționa unul dintre tablouri-maestrului?

Bijlert nu și-a reținut un gest de furie.

— Tablourile sunt proprietatea Titiei. Toate, fără excepție. Va putea confirma acest lucru notarul Steeman. Dacă doriți să cumpărați unul, trebuie să faceți o ofertă. Dar la timpul potrivit și înfruntând concurența celorlați cumpărători.

— Dar... Eu m-aș mulțumi cu unul dintre tablourile neterminate, domnule Bijlert.

— Care?

— Portretul unei perechi costumate. Maestrul lucra încă la el.

— Ei și? Ce noutate. De ani de zile maestrul Rembrandt nu se decidea să termine o operă, a spus Bijlert dezgustat. Mie mi se par toate la fel. Întunecate, nefinisate și neclare. Portretele sunt toate greșite, nu se înțelege niciodată care este subiectul. Vă amintiți de Andrada?

— Vreți să spuneți Diego Andrade?

— Negustorul, chiar el. Unul din tagma dumneavoastră. Îi comandase maestrului portretul fiicei lui și îi dăduse și un acont important. Când s-a dus să-l ia, și-a dat seama că nu îi semăna deloc. Aceea din tablou era o altă persoană, nu fiica lui.

— Ce vreți să spuneți cu asta?

— Vreau să spun că va trebui să-l punem pe un elev binevoitor de-al lui să le completeze, dacă vrem să luăm ceva guldeni pe ele. Este pentru binele Titiei. Aert de Gelder pare dispus să se ocupe de asta. Este singurul care apreciază stilul acestor schițe.

— Dar le va strica. Eu sunt dispus să cumpăr pictura care mă interesează fără nici o presupusă îmbunătățire.

Bijutierul a izbucnit în râs.

— Doctore, nu spuneți prostii. Dumneavoastră cât puteți oferi? Știm cu toții că sunteți un om ruinat. Și, atunci când Aert de Gelder va aduce aceste opere într-o stare acceptabilă, cu siguranță vor putea fi vândute la un preț mult mai mare. Cu toate acestea, în oraș sunt încă mulți colecționari care admiră

geniul maestrului Rembrandt. Si chiar nu cred că puteți intra în competiție cu ei.

Am simțit că mă sufoc de furie.

– Cu adevărat un plan ingenios, domnule Bijlert. Îmi doresc din inimă să nu aibă succes.

Bijutierul a dat din umeri.

– Erați prieten cu maestrul Rembrandt, nu? Sau măcar aşa vă Place să-i faceți pe alții să credă. Ei bine, ar trebui să vă doriți contrariul.

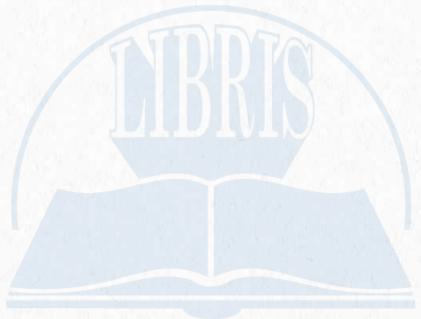
Mi-a arătat ușa.

– Iar acum, dacă nu vă supărați... Avem multe de făcut astăzi.

Azi de dimineață a avut loc înmormântarea. Cortegiul în onoarea lui R era compus din șaisprezece purtători de coșciug – numărul minim pentru cine nu e un nevoieș mizerabil. Angajați toți de cioclu în schimbul a douăzeci de guldene și a câte unui pocal de bere de căciulă. Purtătorii au așezat coșciugul pe catafalc și ne-am îndreptat de-a lungul Rozengrachtului. Vasele cu fund plat ancorate de-a lungul cheiurilor se clătinau încet pe firul curentului. În față se aflau doi băieți cu păr ondulat, cu cizme murdare de pământ și cu cămași noi de abia scoase din cutie. Orașul era învăluit în ceață. Când am ajuns la Westerkerk, nu am auzit bătaia clopotelor pentru mort. Am traversat parcul bisericii, urmând poteca de pietriș mărginită de morminte. Cavouri de familie, cruci, coloane răsturnate pe pământul răscolut. Coroane ofilite atârnate de cărlige ruginiate. Un sobolan imens țopăia pe iarbă, fără grabă. Erau acolo Cornelia și Magdalena. Era doamna Willem, servitoarea. Erau pictorul Dusart și notarul Steeman. Era și bijutierul Bijlert, care purta mănuși de culoare închisă și își îndesase pe cap o beretă de stofă neagră. Si era... Atunci mi s-a părut că o zăresc. Da, îmi amintesc foarte bine – am văzut-o pentru că toate privirile erau

îndreptate spre ea. Diafană și de nedeslușit, o umbră subțiratică în negura înghețată. Mi-a apărut pe neașteptate – o imagineetică, neconturată. Cine era? O femeie foarte frumoasă și palidă, cu buzele de culoarea amurgului, înfășurată într-o pelerină roșie cu guler înalt de blană. Poate era... ar fi putut fi Abigail. Firește că nu – nu putea fi ea. Abigail Lopes da Costa. Nu, era numai un vis cu ochii deschiși, un miraj. O viziune.

Când am intrat, viziunea a dispărut. Ciocul a legat sicriul de lemn cu funiile. Un coșciug alb de plop. O șuviță de păr a mortului ieșea de la baza capacului. Aveam o senzație foarte ciudată – era ca și cum aş fi asistat la propria mea înmormântare. O pală de vânt sufla dinspre ușa cea mare de la intrare. Nimeni nu a citit un discurs funebru frumos, nimeni nu a recitat o rugăciune pentru odihnă sufletului lui R. Sicriul a fost lăsat în jos de doi gropari, opriti cu picioarele desfăcute pe marginea găurii săpate în pardoseala bisericii. Apoi sicriul a dispărut în gol. „Lasă, Doamne, ca robul tău să se ducă în pace.“ Minutele treceau, se pierdeau în neant. Ciocul a strâns funiile. Am ieșit din Westerkerk fără să salut pe nimeni. Nici pe Cornelia, fetița – aş fi vrut să-i vorbesc un minut, să-i șoptesc câteva cuvinte de mânăiere, dar nu voiam să dau nas în nas cu tutorele ei. Afară începuse să plouă. M-am îndepărtat în liniste, în derivă, fără scop. Singur, dar cu imaginea lui Abigail în fața ochilor. Curând va fi noapte, m-am gândit. Si noaptea a fost generoasă cu noi. Atunci s-a transformat ploaia în zăpadă.

Capodopera lui Rembrandt, *Mireasa evreică*. Atunci când, în sfârșit, m-am decis să plec și am ajuns pentru prima dată la Paris – mai devreme sau mai târziu toți ajung la Paris – ei bine, trebuie să recunosc că nu știam absolut nimic. Nu mai auzisem niciodată vorbindu-se de acel tablou misterios și sublim, expus la Rijksmuseum în Amsterdam. Nu există justificări pentru ignoranța mea, să fie clar. Am coborât în gara Lyon pe 2 octombrie 1987. De abia împlinisem douăzeci și sase de ani, și mă puteam considera deja un om terminat. Cădea o ploaie fină, un praf albastru care se aşternea peste lume. Nori groși, negri și electrici ciufuleau vârfurile copacilor. Eram la mai mult de două mii de kilometri de casă. Dar în jurul meu, oriunde, în toate părțile, nimic nu părea schimbat: decădere, nenorocire, sinucidere. Plictisală, frivolitate, disperare. Și iată-mă astfel aici – singur ca întotdeauna, ba chiar și mai singur, nefericit, pierdut, fără cale de ieșire, fără scăpare. O femeie cu o blană jerpelită, să fi avut șaizeci de ani, mi-a adresat un zâmbet cariat. Bine ai venit la Paris, drăguțule. M-am abținut de la un căscat. Țopăind ca o ploșniță, m-am îndreptat către biroul de informații. Am cerut lista celor mai ieftine hoteluri din oraș. Programasem să mă înfund într-o pensiune, ar fi fost cea mai logică soluție. Dar mă și vedeam întrând într-o hărăbaie fără stil și plină de dezrădăcinați rău mirositori ca mine. Astfel am găsit un hotel la